

СКИЦА НА ЕДЕН НИХИЛИЗАМ

Философското промислување на стварноста почива врз прашањето-зошто? Тоа се пројавува како запрашаност за смислата на сепостоечкото. Воспитно-образовниот процес пропуштен низ оваа диоптрија бара одговор токму на тоа суштинско прашање за смислата на тој процес. Ова е промислување на знаењето и образованието *sub specie aeternitas*. Тоа значи, можеме и во овој случај сосема легитимно да го поставиме прашањето-зошто? Можеме сосема оправдано да се прашаме-зошто знаење, зошто образование? Ова навидум банално прашање, во својот одговор ќе ни ја открие основата на која почива цивилизациската верба во образованието. Одговорот на прашањето зошто воопшто да (се) образуваме, е иманентна претпоставка на образовниот процес; секој учесник во него ја има прекутно, поточно потсвесно, претпоставено вредноста на истиот и ја третира како асимилирана, не доведувајќи ја во прашање. Но обидот да се разбере смислата, т.е. философски да се просудат основите на знаењето и образованието може да го доведе прашањето до крајните граници.

Зошто знаење, зошто воопшто да (се) образуваме? Па, за да бидеме умни - би одговориле. Но философскиот немир не застанува тука - а зошто да се биде умен? И навистина, зошто да се биде умен, посебно во време на неумните? Зошто да се биде умен, кога ретко умните глави биваат крунисувани? Дали знаењето и умноста е средство за некоја цел? Ако е, која е целта? Или можеби е цел за себе? Што е тогаш, практичната полза? Одговорите на овие прашања, чинам би можеле да ги бараме во етичките учења на Сократ. "Сократ се занимаваше со етичките добродетели и беше првиот кој тежнееше за нив да пронајде општи одредби"¹ Во тие обиди за општи одредби на добродетелта, тој развива една теорија која сеуште е

---

¹ Aristotel, *Metafizika*, Liber, Zagreb, 1985god., str. 327

предмет на дискусији, но сметам, темел на увереноста на човештвото во моќта на образованието. Според него, **знаењето и добродетелта се едно исто**. Сместата на овој став е во следново: образованиот, човекот кој **знае** што е исправно, ќе го чини тоа што е исправно. “Знаењето се бара како **средство** курзив авторот) за морално дејствување “² Очигледно, за Сократ знаењето не е цел за себе, тоа е пред сè средство за морално дејствување. Вредностите се целта, знаењето средство да се дојде до нив. За Сократ, никој не би го избрал злото, ако го спознал доброто. Истоветноста на знаењето и доброто е она во што длабоко верува тој, со што се смета за застапник на етичкиот интелектуализам. Значи - да конкретизираме низ еден, по малку банален, но доволно илустративен пример - некој кој постојано се опива, погрешно верува дека тоа е добро, од незнаење. Кога би знаел дека тоа е лошо (за неговото здравје, за неговата личност, за социјалниот статус и сл.), и секако, кога би знаел дека неопивањето, трезноста е вистинското **добро**, тој не би го чинел тоа. Очигледно, ова поистоветување на знаењето и добродетелта има уште една поголема и позначајна консеквенца, а тоа е секако можноста што ова поистоветување ја нуди за покајание. “Да, направив нешто лошо” - може да каже нашиов пијаница, но само **знаејќи** дека тоа е лошо, т.е. **познавајќи** го доброто, со што се отвара простор за покајание и промена. И навистина, кога не би го спознале доброто, кога не би правеле дистингција меѓу него и злото, и уште повеќе, ако немаме вредносни парадигми, ”општи одредби,“ какви што бараше Сократ, како ќе го усмеруваме нашето поведење, како од полоши ќе стануваме подобри, каде ќе го наоѓаме патоканот? Познавањето на доброто е нужна претпоставка и за секоја морална и кривична одговорност која се уредува со правниот систем во современиот свет. Во спротивно обвинетиот би можел да се повика на своето незнаење дека чини злодело и да ја избегне одговорноста.

---

² Kopelston, F., *Istorija filozofije 1*, Beogradsko izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1988god., str.146

Заклучуваме дека ова Сократово поистоветување на добродетелта со знаењето и фактички, промоцијата на знаењето во доблест е темелна претпоставка на цивилизацијата, основа за функционирање на системот. “Сé што треба да направи оној кој сака да биде среќен и да живее човечки, е да настојува да го стекне знаењето. Не може да се греша, ако се знае дека тоа е грешење...”³ Овој рационалистички оптимизам е постојаната надеж за подобра иднина на човештвото, и темел на вербата дека токму знаењето и образованието ја имаат таа мисија. Ако човештвото, имплиците не веруваше во Сократовиот идеал на интелектуализмот како пат кон моралноста, зарем толку егзалтирано ќе го проповедаше знаењето како вредност и ќе инсистираше на образованието? Ова посебно, во светлината на уште една консеквенца од неговото етичко учење, според кое добродетелта може да се учи. Имено, ако добродетелта е еднаква на знаењето, а тоа е нешто што го стекнуваме низ образованието, следува дека и добродетелта се стекнува, т.е. се учи. И ете го изворот на надежите што се полагаат во знаењето и темелот на вербата во образованието - тоа е само пат до моралноста, влог во подобро човештво.

Но “во современиот свет-полн со неизвесности и јанси(...)повторно возникна духот на етиката(...)таа стана многу модерна, посакувана и ценета дисциплина”⁴ Оваа тенденција на возобновување на етиката говори за две противречни последици - првата, го потврдува равенството знаење-добродетел, втората го негира. Имено, ако нашите воспитаници научат што е вредно, убаво и добро, тие и ќе го чинат тоа - затоа и ни треба етиката. Но втората последица од оваа тенденција, противречи на веќе изнесениот став за идентичноста на знаењето и добродетелта. Ако целокупната историја на образованието до сега, го имаше Сократовиот идеал - преку знаење до вредности, зарем не го исполни тој идеал со другите науки и дисциплини - философија, уметност, литература, педагогија...Зарем знаењето не беше средство за морално дејствување, па оттука целото досегашно знаење,

---

³ Muhi}, F., *Smislata i doblesta*, Univerzitet “Sv. Kliment Ohridski“, Bitola, 1997god., str. 53

⁴ Temkov, K., *Etika*, Epoha, Skopje 1998god., str. 5

сето образование и сета светска ука не беа ли доволни за морално усовршување? Зарем тој проект е неуспешен, па сега треба директно да се вклучи и науката која за непосреден предмет ги има вредностите? Што може повеќе да не научи етиката, на што не не научила поезијата, сликарството, историјата? Можеби ќе се согласиме со ставот дека ни е потребна етиката оти само таа ги истражува и учи за вредностите, а другите науки се, аксиолошки неутрални. Но прогласувајќи го знаењето од другите науки за иморално, вредносно индиферентно, повторно се враќаме на почетокот со прашањето - зошто тогаш воопшто знаењето и образованието? За да ја совладаме природата, можеби? За поудобен или поуспешен живот? За побогато општество? - недостојни се тоа цели за човечкото суштество. Не ни треба знаење ако не е пат кон моралноста.

Сите овие дилеми не носат до констатацијата дека можеби нешто не е во ред со Сократовото равенство - знаење=добродетел. Ако сите напори на образованието не вродија со плод во поглед на моралноста, па сега ни е потребна и етиката, се прашуваме дали не е претеран Сократовиот интелектуализам т.е. навистина има ли знак равенство меѓу знаењето и добродетелта? Дури и еден бегол поглед во стварната, конкретна и историска егзистенција ќе не поучи дека Сократ претерано верува во знаењето. Понекогаш, зарем и самите не чиниме нешто за што знаеме дека е лошо? Но и повеќе од тоа, дури и го **знаеме** доброто, а пак постапуваме спротивно. И колку ли само примери ни дала историјата за луѓе кои не само што ги познавале вредностите, туку и ги застапувале и проповедале, а ги начиниле најголемите злодела. Најумните, од умните глави ги измислија гилотињите, хемиско-биолошките отрови, атомските бомби...и тоа знаејќи што прават. Го познаваа тие доброто, учеа за добродетелите, беа подучувани дека нивната ука треба да служи на хуманоста, а сепак тоа не ги одврати од злото. Тоа не враќа на прашањето за смислата на знаењето и образованието како процес во кој го стекнуваме. Навистина, чуми знаењето, ако, како што видовме, не е идентично со добродетелта? Да се откажеме ли

од него? Не! - е секако единствениот догматски одговор во ова
нихилистичка скица, но зошто, како и што со него... кој знае?

ЛИТЕРАТУРА

1. Aristotel, *Metafizika*, Liber, Zagreb, 1985
2. Jodl, F., *Istorija etike kao filofske nauke*, F. Masleša, Sarajevo, 1963
3. Kopelston, F., *Istorija filozofije, tom 1*, Beogradsko izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1988
5. Mur, Đ. E., *Principi etike*, Nolit, Beograd, 1963
4. Мухиќ, Ф., *Смислата и доблеста*, Универзитет Св. Климент Охридски, Битола, 1997
6. Темков, К., *Етика*, Епоха, Скопје, 1998

SUMMARY

This essay has no intention to offer definitive answers. Actually it is not content any answers. As the title suggests, the writing is provocative and its goal is to move on a discussion for the meaning of the education, especially now when modern age has so many different points of view on education and its future directions. Is the civilization more humanian with progres of knowledge? If it is not, than what`s the use of it? How that the modern man is superior, better than the “savage” thousands of years before him? Is it by that, that now, thanks to knowledge, achieved trough the education, he can create atomic bomb? If you say that these moral questions are out of interest of sciense and education, than I am saing – I do not need sciense and education.

Was Socrates wrong when he claimed that knowledge is egual to virtue? At the end, are these dilemmas reason to give up on knowledge and education? No!-is one and only definitive answer in this paper, but how education cane make a better mankind-this still remane key issue.